

УДК 349.6:628.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2025.eco.6-63.41>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Хрутьба В. О., Сорочинська О. Л., Коломієць С. В.,
Крюковська Л. І., Спасіченко О. В.

Національний транспортний університет
вул. Омеляновича-Павленка, 1, 01010, м. Київ
ellena06.84@ukr.net

Сфера управління відходами є одним із ключових напрямів державної екологічної політики, що безпосередньо впливає на стан довкілля, здоров'я населення та рівень екологічної безпеки країни. Тривалий час система поводження з відходами в Україні функціонувала на основі застарілих підходів, орієнтованих переважно на захоронення, що призвело до накопичення значних обсягів твердих побутових, промислових і небезпечних відходів. Низький рівень переробки, відсутність ефективного контролю, недосконалість правового регулювання та економічних стимулів створили передумови для необхідності глибокого реформування галузі.

Вектор інтеграції України до Європейського Союзу обумовив потребу у приведенні національного законодавства у відповідність до положень директив ЄС, зокрема Рамкової директиви 2008/98/ЄС «Про відходи». У цьому контексті прийняття Закону України «Про управління відходами» (2022 р.) стало відправною точкою масштабної реформи, спрямованої на створення сучасної моделі управління відходами, що ґрунтується на принципах запобігання їх утворенню, повторного використання, рециклінгу та мінімізації негативного впливу на довкілля.

Розбудова нової системи вимагає оновлення нормативно-правової бази, розроблення підзаконних актів, затвердження національних і регіональних планів управління відходами, а також створення дієвих механізмів розширеної відповідальності виробника. У цих умовах особливої важливості набуває аналіз змісту нових правових норм, оцінка їхньої ефективності та визначення напрямів подальшого вдосконалення правового забезпечення галузі.

Таким чином, дослідження нормативно-правових змін у системі управління відходами є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє виявити прогалини в чинному законодавстві, оцінити ступінь його відповідності європейським стандартам та окреслити перспективи розвитку правової основи сталого та екологічно безпечного управління відходами в Україні.

У роботі визначено основні напрями трансформації законодавчої системи управління відходами: перехід від моделі захоронення до пріоритету запобігання утворенню, повторного використання, перероблення та утилізації відходів. Виокремлено ключові нововведення – впровадження ієрархії поводження з відходами, створення Національної електронної системи управління відходами, посилення вимог до ліцензування діяльності у сфері поводження з відходами, а також розвиток механізмів фінансової відповідальності суб'єктів господарювання. Проведено оцінку потенційного впливу нових норм на екологічну безпеку, ресурсоефективність та виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля. *Ключові слова:* управління відходами, нормативно-правове регулювання, Закон України «Про управління відходами», циркулярна економіка, екологічна політика, гармонізація законодавства.

Regulatory and legal changes in the waste management system: analysis and prospects. Khrutba V., Sorochynska O., Koliemets S., Kriukovska L., Spasichenko O.

The waste management sector is one of the key areas of state environmental policy, which directly affects the state of the environment, public health and the level of environmental safety of the country. For a long time, the waste management system in Ukraine operated on the basis of outdated approaches, focused mainly on landfilling, which led to the accumulation of significant volumes of solid household, industrial and hazardous waste. The low level of recycling, the lack of effective control, the imperfection of legal regulation and economic incentives created the prerequisites for the need for a deep reform of the industry.

The vector of Ukraine's integration into the European Union has necessitated the need to bring national legislation into line with the provisions of EU directives, in particular the Framework Directive 2008/98/EC "On Waste". In this context, the adoption of the Law of Ukraine «On Waste Management» (2022) became the starting point of a large-scale reform aimed at creating a modern model of waste management, based on the principles of preventing their formation, reuse, recycling and minimizing negative impact on the environment.

The development of a new system requires updating the regulatory framework, developing by-laws, approving national and regional waste management plans, as well as creating effective mechanisms for extended producer responsibility. In these conditions, analysis of the content of new legal norms, assessing their effectiveness and identifying areas for further improvement of the legal support of the industry becomes of particular importance.

Thus, the study of regulatory changes in the waste management system is extremely relevant, as it allows identifying gaps in current legislation, assessing the degree of its compliance with European standards and outlining the prospects for developing the legal framework for sustainable and environmentally safe waste management in Ukraine.

The paper identifies the main directions of transformation of the legislative system of waste management: transition from the landfill model to the priority of waste prevention, reuse, recycling and disposal. Key innovations are highlighted – the introduction of

a waste management hierarchy, the creation of a National Electronic Waste Management System, tightening requirements for licensing activities in the field of waste management, as well as the development of mechanisms for financial responsibility of business entities. An assessment of the potential impact of new norms on environmental safety, resource efficiency and Ukraine's implementation of international obligations in the field of environmental protection is carried out. *Key words:* waste management, regulatory and legal regulation, Law of Ukraine «On Waste Management», circular economy, environmental policy, harmonization of legislation.

Постановка проблеми. Проблема удосконалення системи управління відходами в Україні набула особливої актуальності у зв'язку з переходом держави до моделі сталого розвитку та імплементацією європейських екологічних стандартів. Щороку в Україні утворюється понад 300 млн тонн відходів, із яких переробляється менше 10 %, що свідчить про низьку ефективність існуючої системи управління відходами [1]. Значна частина відходів захоронюється на полігонах, більшість із яких не відповідають екологічним вимогам, створюючи потенційні загрози для довкілля та здоров'я населення. Нормативно-правова база у сфері поводження з відходами тривалий час мала фрагментарний і декларативний характер, що ускладнювало реалізацію державної політики та контроль за виконанням екологічних норм. Прийняття у 2022 році Закону України «Про управління відходами» стало ключовим етапом у реформуванні галузі, оскільки документ передбачає впровадження європейських принципів – запобігання утворенню відходів, їх повторного використання, перероблення та безпечного видалення. Проте ефективність реалізації цього Закону значною мірою залежить від узгодженості підзаконних актів, створення інституційних механізмів управління, забезпечення належного фінансування та екологічного контролю [2]. Водночас актуальним залишається питання адаптації українського законодавства до Директиви ЄС 2008/98/ЄС «Про відходи», що визначає ієрархію поводження з відходами та принцип розширеної відповідальності виробника. Недостатній рівень імплементації цих принципів, а також слабка координація між центральними та місцевими органами влади знижують ефективність реалізації державної стратегії управління відходами до 2030 року.

Отже, необхідним є науково-обґрунтований аналіз сучасних нормативно-правових змін у сфері управління відходами, оцінка їх відповідності європейським вимогам та визначення перспектив подальшого вдосконалення системи правового регулювання, спрямованої на формування циркулярної економіки та підвищення рівня екологічної безпеки в Україні.

Актуальність дослідження У сучасних умовах реформування екологічної політики України питання удосконалення системи управління відходами набуває особливої актуальності. Прийняття нового Закону України «Про управління відходами» (2022 р.) започаткувало перехід до європейської моделі поводження з відходами, що базується на принципах ієрархії управління, розширеної відповідальності виробника, циклічної економіки та мінімізації негативного впливу на довкілля. Актуальність

дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу нормативно-правових змін, спрямованих на імплементацію положень директив ЄС у національне законодавство, а також оцінки готовності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання до практичної реалізації нових вимог. Значну роль відіграє також потреба у формуванні ефективних механізмів контролю, фінансування та звітності у сфері управління відходами. В умовах екологічних викликів, зростання обсягів побутових і виробничих відходів, а також потреби у гармонізації з європейськими екологічними стандартами дослідження нормативно-правових змін дає можливість визначити проблемні аспекти їх реалізації, виявити прогалини у законодавстві та окреслити перспективи подальшого розвитку системи управління відходами в Україні. Таким чином, актуальність теми зумовлена як стратегічними цілями держави щодо екологічної безпеки та сталого розвитку, так і необхідністю практичної адаптації нової правової бази до реальних умов функціонування підприємств і громад.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика нормативно-правового забезпечення системи управління відходами та підвищення рівня екологічної безпеки у цій сфері є об'єктом численних наукових досліджень в Україні та за кордоном. Зокрема, у працях вітчизняних і зарубіжних авторів значну увагу приділено адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу, впровадженню принципів циркулярної економіки та розвитку сучасних правових і економічних механізмів поводження з відходами.

Так, у роботі Kidalov С. та ін. досліджено проблеми адаптації українського законодавства до норм права ЄС. Автори підкреслюють, що «екологічне благополуччя населення безпосередньо залежить від якості правового регулювання управління відходами та від ролі державних органів у контролі за цими процесами» [3]. Це свідчить про те, що вдосконалення правових механізмів розглядається не лише як формальна вимога гармонізації, а як передумова підвищення екологічної безпеки.

У статті Pavlova О. та ін. [4] проаналізовано правову базу регулювання управління твердими побутовими відходами в Україні та визначено основні проблеми реалізації чинних норм. Автори наголошують на необхідності створення дієвого механізму контролю та відповідальності за порушення у сфері управління відходами.

У дослідженні Mazur N. [5] зроблено висновок, що, попри законодавчі зрушення, «економіка України

залишається переважно лінійною, а стабільна частка утилізованих і спалених відходів (20–25 %) на тлі зростання їх загального обсягу свідчить про відсутність системних змін у технологіях і політиці управління відходами». Це вказує на низьку ефективність практичної реалізації положень чинних нормативних актів.

Питання впровадження принципів циркулярної економіки у сфері поводження з відходами розглянуто у праці Горбала Н. та ін. [6]. Автори довели, що неефективне управління відходами створює значні ризики для довкілля та здоров'я населення, що актуалізує необхідність переходу до циркулярної моделі, заснованої на мінімізації утворення відходів і повторному використанні ресурсів.

Окремий науковий напрям пов'язаний із дослідженням особливостей поводження з відходами у постконфліктних територіях. У роботі Martsynyuk O. та Khandogina O. [7] відзначено, що відходи воєнного походження становлять особливо складну категорію через «масштабність, непередбачуваний склад і наявність небезпечних властивостей», що ускладнює державне управління ними. Аналогічну позицію висловлює Trehub O. [8], який на прикладі Донецької області досліджує можливість застосування економіко-правових інструментів для підвищення ефективності управління відходами у постконфліктних регіонах.

Отже, проведений аналіз свідчить про наявність значних напрацювань у сфері нормативно-правового регулювання поводження з відходами, однак водночас виявляє низку проблем. До них належать: недостатня імплементація положень законодавства на місцевому рівні, відсутність сталих економічних стимулів для суб'єктів господарювання, нерозвинена інфраструктура перероблення та необхідність врахування регіональних особливостей, зокрема у зонах воєнних дій. Саме ці аспекти визначають актуальність подальших досліджень, спрямованих на оцінку ефективності реалізації нормативно-правових змін у системі управління відходами та пошук шляхів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Національна нормативно-правова база у сфері поводження з відходами нині перебуває на етапі активного оновлення, зумовленого процесами децентралізації. У ході реалізації реформи децентралізації в Україні було ухвалено низку важливих законів, що сприяли першим позитивним результатам та водночас істотно розширили повноваження органів місцевого самоврядування.

Нині ключовим завданням виступає формування ефективної системи управління відходами на місцевому рівні. Важливим аспектом виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є охорона навколишнього природного середовища, до якої належить і питання належного управління відходами.

Розбудова ефективної системи управління відходами є одним із ключових завдань екологічної політики України у контексті реалізації курсу на європейську інтеграцію та досягнення Цілей сталого розвитку. За оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, щороку в державі утворюється понад 400 млн тонн відходів, з яких лише близько 6–8 % переробляється або повторно використовується [1]. Решта накопичується на полігонах і звалищах, що призводить до деградації земель, забруднення водних об'єктів і атмосферного повітря.

Управління відходами є важливою складовою екологічної політики держави та забезпечення сталого розвитку. Ефективна система поводження з відходами потребує чіткої нормативно-правової бази, яка забезпечує захист довкілля, здоров'я населення та стимулює економічно доцільне використання ресурсів. В Україні нормативна база у сфері управління відходами пройшла значну трансформацію: старий Закон «Про відходи» (1998 р.) був замінений Законом «Про управління відходами» № 2320-IX (2022 р.) із введенням нових принципів та механізмів контролю.

Попереднє законодавство не повністю відповідало сучасним стандартам, потребам циркулярної економіки та інтеграції з європейськими директивами. Старий Закон «Про відходи» мав рамковий характер, обмежений перелік принципів та механізмів контролю, що створювало проблеми з реалізацією практичних заходів поводження з відходами. Новий закон покликаний врегулювати ці питання, але реалізація реформ стикається із проблемами інфраструктури, фінансування, освітньої складової та контролю.

Порівняльний аналіз основних змін в законодавстві з управління відходами приведено в табл. 1.

Метою реформи є створення екологічно безпечної системи управління відходами за принципами циркулярної економіки. Крім розвитку переробки та повторного використання відходів, частину зусиль слід спрямувати на запобігання відходам. На державному рівні потрібно забезпечити умови, за яких максимально продовжується життєвий цикл продукції, зменшується використання одноразового пакування і відбувається перехід на багаторазові альтернативи.

Прийняття у 2022 році Закону України «Про управління відходами» [2] стало фундаментальним кроком у реформуванні галузі. Документ гармонізує національне законодавство з вимогами Директиви Європейського парламенту і Ради 2008/98/ЄС «Про відходи» та принципами Європейського зеленого курсу (European Green Deal). Основною метою закону є створення комплексної системи управління, що охоплює всі етапи життєвого циклу відходів – від їх утворення до остаточного видалення.

Законодавчі зміни закріплюють ієрархію управління відходами, де першочерговими є запобігання

Таблиця 1

Порівняння старого та нового законодавства

Аспект	Закон «Про відходи» (1998)	Закон «Про управління відходами» (2022)	Практичне значення
Принципи	Базові принципи	Ієрархія поводження з відходами, РВВ, принцип «забруднювач платить»	Чіткі правила пріоритетності дій з відходами
Облік та звітність	Реєстр та декларації	Детальна електронна система обліку та контролю	Нові вимоги для бізнесу
Ліцензування	Операції з небезпечними відходами	Чіткі правила отримання, анулювання дозволів	Жорсткіші вимоги для підприємств
Полігони	Норми захоронення	Стандарти ЄС, модернізація або закриття невідповідних	Потреба модернізації інфраструктури
Санкції	Адміністративні, цивільні, кримінальні	Жорсткіші, контрольні інструменти	Підвищення ефективності контролю
Стимулювання	Оплата за розміщення відходів	Економічні стимули, гранти, РВВ	Мотивація до екологічно відповідальної поведінки

утворенню відходів і підвищення ефективності використання ресурсів (рис. 1). Наступні рівні передбачають повторне використання, переробку, відновлення енергії та лише в останню чергу – захоронення [9]. Такий підхід відповідає базовим принципам циркулярної економіки, яка передбачає замкнені матеріальні потоки та мінімізацію втрат у виробничих процесах.

Закон «Про управління відходами» визначив чітку структуру управління. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України отримало функції формування державної політики та нормативного забезпечення. Органи місцевого самоврядування відповідають за розроблення і реалізацію регіональних планів управління відходами, що є стратегічним інструментом планування на рівні областей і громад. Такі плани дозволяють оптимізувати інфраструктуру, визначити потреби у будівництві полігонів, сортувальних станцій і підприємств із переробки, а також встановити показники зменшення утворення відходів.

Ключовим нововведенням є впровадження системи розширеної відповідальності виробника (EPR – Extended Producer Responsibility). Вона передбачає, що виробники несуть відповідальність за збирання, транспортування, переробку та утилізацію продукції після завершення її життєвого циклу. Запровадження EPR забезпечує фінансову основу для створення системи роздільного збирання побутових відходів і стимулює розвиток переробної галузі [10].

Розширена відповідальність виробників (РВВ) це стратегія додавання всіх екологічних витрат, пов'язаних з товаром протягом усього життєвого циклу товару, до ринкової ціни цього товару (рис. 2).

Важливою умовою реалізації цього принципу є створення прозорих організацій колективної відповідальності виробників (ОКВВ), які акумулюють кошти для фінансування системи управління відходами певних типів – упаковки, електроніки, батарей, транспортних засобів тощо.

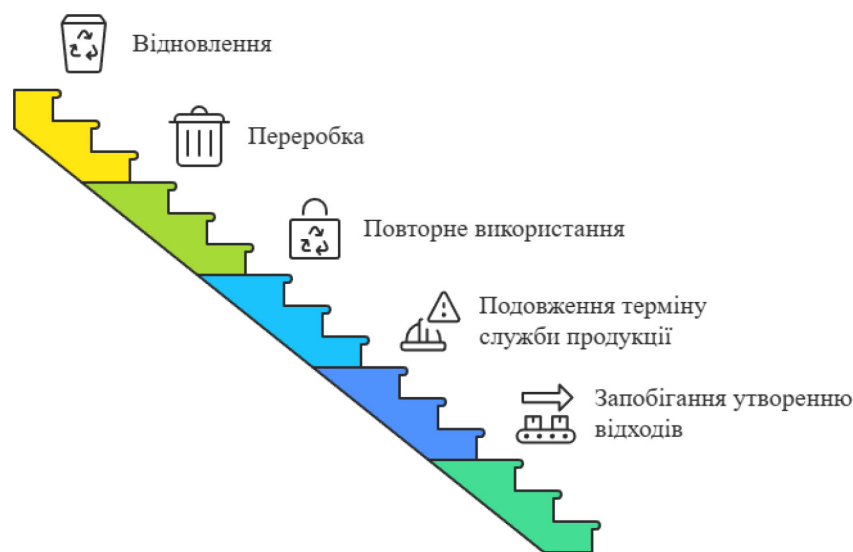

Рис. 1. Ієрархія управління відходами

Рис. 2. Схема розширеної відповідальності виробника [11]

Розширена відповідальність виробника необхідна для того, щоб не тільки споживачі відповідали за кінцеву долю продукції, яку вони змушені викинути бо вже не можуть нею користуватися чи вона не підлягає ремонту, а щоб відповідальність першочергово несли виробники продукції, а отже запровадити ефективні системи управління відходами, що виникають внаслідок використання споживачами їхньої продукції.

Обов'язковими норми розширеної відповідальності виробника стануть після прийняття закону про пакування, а також інших секторальних законів, які й будуть впроваджувати принципи РВВ. Тоді ж повноваження щодо роздільного збору відходів будуть поділені між компаніями, тобто виробниками, та органами місцевого самоврядування.

Важливою складовою нормативно-правових змін є впровадження економічних механізмів стимулювання. Європейське агентство з навколишнього середовища (ЕЕА) [12] зазначає, що податки на захоронення, плата за утворення відходів і фінансова відповідальність виробника є основними важелями переходу до екологічно орієнтованої моделі управління.

В Україні передбачено поступове впровадження принципу «забруднювач платить», що передбачає сплату екологічного податку за обсяги розміщення відходів. У перспективі планується перехід до системи розширеного тарифного регулювання, де тарифи враховують вартість утилізації та переробки [13].

В новому законі про управління відходами встановлено чіткий принцип «Плати за те, що викидаєш». По суті це плата за відходи, що не підлягають переробці, тому йдуть на захоронення чи спалювання. Що цікаво: порівняно із сортуванням такий підхід до залишкових відходів буде значно дорожчий для громади. Це стосується і населення (побутові

відходи домогосподарств), і промислових об'єктів (викиди в повітря та інші види забруднень довкілля). До речі, в чинному законі «Про управління відходами» є згадка про те, що з 2030 року в Україні забороняється захоронення відходів на тих полігонах, де не забезпечені фільтраційні та інші очисні споруди, які запобігають проникненню небезпечних речовин в ґрунт та підземні води.

Серед економічних стимулів, які б сприяли дотриманню ієрархії управління відходами, може бути запровадження екологічного податку на захоронення відходів.

З прийняттям нового закону з'явилася нова роль в системі управління відходами – адміністратор послуги. Адміністратор послуги з управління побутовими відходами має бути в територіальних громадах чисельністю понад 500 тисяч жителів. Якщо мешканців менше, необхідність адміністратора визначається на сесії місцевої ради.

Йдеться виключно про комунальне підприємство, яке не може здійснювати іншої діяльності, крім як у сфері управління відходами. Основне завдання – забезпечувати функціонування муніципальної системи управління відходами. Сюди відноситься укладання договорів із суб'єктами господарювання для виконання операцій з управління побутовими відходами (збір, транспортування, видалення, оброблення відходів). Зі споживачами адміністратор також укладає договори та разом із тим виставляє рахунки, інформує мешканців про здійснення нарахувань за надану послугу.

Адміністратором може бути одне або більше підприємств на кілька громад. За потреби окремі територіальні громади можуть обрати собі спільного адміністратора послуги.

Важливим етапом у реформі системи управління відходами стало ухвалення Національного плану в цьому напрямку до 2033 року [14].

Основні цілі Національного плану управління відходами:

- охопити послугою з управління побутовими відходами щонайменше 85 % населення до 2033 року. Сюди входить збирання відходів, перевезення до місць сортування або видалення та відновлення побутових відходів. Для збирання і перевезення виконавець послуг обирається на конкурсних засадах, і їх в результаті може бути декілька, наприклад, для збору або перевезення відходів будівництва та знесення чи для небезпечних відходів. Але проведення конкурсу не завжди обов'язкове;

- підвищити рівень підготовки побутових відходів до повторного використання та рециклінгу. Ціль до 2025 року – 10 % від маси таких відходів із поступовим нарощуванням обсягів;

- зменшити частку захоронення біовідходів – на 10 % до 2030-го і до 15 % до 2033 року. Для цього пропонується встановлювати на полігонах сортувальні лінії, щоб відокремлювати органіку від загальної маси побутових відходів;

- впровадити системи роздільного збирання побутових відходів – зі щорічним збільшенням на 10 % охоплення населення, починаючи з другого року дії місцевих планів управління відходами. Роздільний збір відходів мають забезпечити виконавчі органи місцевого самоврядування. Це передбачено наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури, яким затверджена і методика збору побутових відходів. Крім цього, є правила компостування біовідходів їх утворювачами на присадибних і садових ділянках, затверджені наказом Мінінфраструктури;

- підвищити рівень підготовки до повторного використання, рециклінгу та іншого відновлення матеріалів, що не є небезпечними – щонайменше до 70 % до 2033 року;

- провести інвентаризацію об'єктів оброблення небезпечних відходів. Це дасть змогу визначити, які об'єкти слід привести у відповідність до вимог законодавства або закрити, якщо вони не відповідають нормам безпеки, а в нинішніх умовах відновити їх надто дорого і складно.

Національний план також включає програму зі зменшення захоронення біовідходів та програму запобігання утворенню відходів. Є в документі й дані про поточний стан управління відходами в Україні, прогнози та стратегічні напрями розвитку сфери, інструменти для втілення поставлених цілей та моніторингу виконання плану.

Одним із найважливіших інструментів нової політики є створення Єдиної державної електронної системи управління відходами (ЄСУВ), яка забезпечує прозорість обліку, відстеження руху відходів, надання дозволів і ліцензій у цифровому форматі

[15]. Це дозволяє мінімізувати корупційні ризики та сприяє розвитку відкритих даних для аналізу екологічних показників. Система також інтегрується з міжнародними базами даних відповідно до вимог Базельської та Оргуської конвенцій, що підвищує рівень екологічної відповідальності України на глобальному рівні [16].

Попри значний прогрес у нормативно-правовому оновленні, низка проблем залишається невирішеною. Головними бар'єрами залишаються низький рівень екологічної свідомості населення, нерозвиненість інфраструктури для сортування, а також відсутність стимулів для бізнесу інвестувати у переробку.

Наступним рівнем управління відходами є регіональний рівень, який відіграє ключову роль у деталізації і реалізації національної політики на території областей. Обласні адміністрації створюють регіональні плани управління, визначають місцеві цілі, актуалізують потребу в інфраструктурі та джерелах фінансування. Саме на регіональному рівні масштабуються пілотні проекти, утворюються міжмуніципальні кластери, підтримуються інновації за участю бізнесу, громад і міжнародних донорів, Регіони координують спільні проекти між громадами, оптимізують логістику, контролюють екологічну безпеку полігонів, місць утворення та обробки відходів.

Перспективним напрямом розвитку є створення кластерної моделі управління відходами, яка передбачає об'єднання громад і підприємств для спільного використання інфраструктури, зменшення витрат і підвищення екологічної ефективності. Такі підходи підтримуються міжнародними партнерами в межах проекту «Strengthening Municipal Waste Management in Ukraine (WM4U)», що реалізується за підтримки Європейського Союзу та Швеції. У межах програми впроваджуються пілотні проекти у Львівській та Полтавській областях, спрямовані на розбудову міжмуніципальної співпраці та формування кластерів поводження з відходами [17, 18].

Перспективним напрямом розвитку є створення кластерної моделі управління відходами, яка передбачає об'єднання громад і підприємств для спільного використання інфраструктури, зменшення витрат і підвищення екологічної ефективності. Успішні пілотні проекти такої моделі вже реалізуються у Львівській та Полтавській областях.

Наприклад, впровадження механізму розширеної відповідальності виробника у Полтавській області, де в 2025 році стало можливим реалізувати комплексний пілотний проект із впровадження розширеної відповідальності виробника (РВВ) для пакувальних матеріалів у Полтавській області. На основі законодавчих положень регіон розробив власний план управління відходами, що передбачає дотримання ієрархії поводження з відходами, формування відповідального оператора збору та переробки вторинної сировини.

Серед ключових етапів та результатів реалізації є [19, 20]:

- створення понад 130 пунктів прийому вторинної сировини у громадах регіону;
- впровадження електронної системи звітності щодо обсягів збору та переробки;
- проведення навчальної кампанії для підприємців та населення, проведено тренінги для ОТГ;
- до ініціативи залучено понад 40 торгових мереж і виробничих підприємств;
- за результатами 2025 року – зібрано понад 720 тонн пакувальних відходів, із яких 65 % передано на переробку, а річне зменшення обсягів захоронення на полігонах склало 15 % від показника попереднього року;
- додаткові надходження до місцевих бюджетів склали більше 2,8 млн грн, отриманих за рахунок реалізації вторинної сировини.

Також було виявлено перешкоди та ускладнення, серед іншого – недостатня мотивація малого бізнесу, потреба в роз'яснювальній роботі, логістичні труднощі у віддалених громадах тощо.

Пілотний проект отримав широку підтримку з боку органів державної влади, Міндовкілля та громадських організацій, а його прозорий механізм реалізації став основою для планування масштабування РВВ-моделі на інші регіони.

Крім того стала зрозумілою необхідність інтеграції управління відходами у загальнодержавну систему екологічного менеджменту, що дозволить комплексно оцінювати екологічні ризики, збитки та ефективність заходів.

Найнижчим є місцевий рівень – це адміністративна основа практичного впровадження реформ у містах, селах і територіальних громадах. Саме місцеві органи організовують збір, сортування, транспортування та переробку відходів, укладають договори з операторами, впроваджують освітні та роз'яснювальні кампанії для населення. На місцях відкривають пункти прийому вторинної сировини, стимулюють роздільний збір шляхом грантів, пілг і підтримки екологічних ініціатив. Громади звітують

за виконання планів у ЄСУВ, беруть участь у пілотних проектах, спільно використовують інфраструктуру у межах кластерної моделі

Таким чином, багаторівнева структура управління дозволяє розподіляти повноваження, дотримуватися принципу субсидіарності, забезпечувати прозорість та сталість екологічної політики на всіх адміністративних рівнях. Взаємодія національної стратегії, регіонального планування і місцевої практики є запорукою успішної імплементації сучасних механізмів поводження з відходами в Україні.

Тому саме сучасні нормативно-правові зміни у сфері управління відходами формують нову модель екологічної політики України, зорієнтовану на принципи циркулярної економіки, сталого розвитку та інтеграції до європейського правового простору. Подальший прогрес у цій сфері можливий лише за умови системного поєднання правових, інституційних, економічних і технологічних інструментів.

Висновки. Прийняття Закону України «Про управління відходами» створило правові передумови для формування сучасної системи поводження з відходами, орієнтованої на запобігання їх утворенню, повторне використання, переробку та мінімізацію захоронення. Впровадження принципу розширеної відповідальності виробника (РВВ) дозволяє стимулювати бізнес до ефективного поводження з відходами та розвитку інфраструктури переробки. Основними проблемами залишаються недостатня інфраструктура, обмежене фінансування та слабка координація між органами влади, що знижує ефективність реалізації нормативно-правових змін. Перспективними напрямками розвитку є створення локальних кластерів переробки, впровадження економічних стимулів для підприємств і комплексне планування на рівні громад. Нормативно-правові зміни у сфері управління відходами формують фундамент для створення комплексної, прозорої та екологічно безпечної системи, однак її ефективне функціонування потребує подальшого удосконалення інституційних механізмів, розвитку інфраструктури та посилення практичної реалізації принципів сталого розвитку

Література

1. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Kidalov S., Kidalova N., Holovko L. Legal Regulation of Waste Management in Ukraine on the Way to European Integration. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9, №. 3. P. 187–196.
4. Pavlova O., Shpak N., Zakharchenko T. Legal Adjustment and Management of Process of Solid Waste Management in Ukraine. *Echas Journal*. 2019. Vol. 3, №. 2. P. 44–52.
5. Mazur N. Waste Management in the Circular Economy: Status and Challenges in Ukraine. *INNS Journal*. 2025. Vol. 5, №. 1. P. 112–124.
6. Horbal N., Lutsenko I., Prokopiv M. Adaptation of Circular Economy Principles to Waste Management in Ukraine. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*, 2020. P. 75–83. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/54064>. (дата звернення: 11.11.2025).
7. Martsynyuk O., Khandogina O. Key Characteristics of War-Related Debris and Their Implications for Local Waste Management. *Municipal Economy of Cities*. 2025. Vol. 6, №. 1. P. 58–67.

8. Trehub O. Economic and Legal Instruments for Increasing Efficiency of Waste Management in Post-Conflict Territories. *Economic and Law*. 2021. Vol. 4, № 2. P. 91–99.
9. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council on Waste. *Official Journal of the European Union*. 2008. №. L 312. P. 3–30. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>. (дата звернення: 11.11.2025).
10. Ковальчук Н. П. Еколого-економічні аспекти впровадження принципу розширеної відповідальності виробника в Україні. *Економіка природокористування*. 2023. Т. 5, № 2. С. 41–48.
11. Практичні аспекти управління відходами в Україні : посібник. / М. О. Барінов та ін. Київ, 2021. 118 с.
12. Климчук О. В. Інституційні проблеми екологічного управління в Україні. *Екологічна економіка*. 2023. Т. 9, № 1. С. 56–64.
13. Grybaitė V., Stankevičienė J., Zykiene I. Assessment of Circular Economy Development in the EU countries. *Sustainability*. 2024. Vol. 16, № 21. P. 9582. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16219582>
14. Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року та визнання такими, що втратили чинність деякі акти: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2024 р. № 713-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2025).
15. Як працювати у інформаційній системі управління відходами? *ЕкоСистема* : веб-сайт. URL: <https://eco.gov.ua/news/yak-pratsiuvaty-u-informatsiinii-systemi-upravlinnia-vidkhodamy> (дата звернення: 11.11.2025).
16. United Nations. *Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal* Geneva : United Nations. URL: <https://www.basel.int/Portals/4/Basel%20Convention/docs/text/BaselConventionText-e.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).
17. The Road to a New System: Swedish Partners Visit Ukrainian Clusters. *WM4U – Strengthening Municipal Waste Management in Ukraine* : веб-сайт. URL: <https://wm4u.org.ua/en/news/the-road-to-a-new-system-swedish-partners-visit-ukrainian-clusters/> (дата звернення: 11.11.2025).
18. Working Meeting with Pilot Hromadas: A First Step Towards Effective Waste Management in Ukraine. *WM4U – Strengthening Municipal Waste Management in Ukraine* : веб-сайт. URL: <https://wm4u.org.ua/en/news/working-meeting-with-pilot-hromadas-a-first-step-towards-effective-waste-management-in-ukraine/> (дата звернення: 11.11.2025).
19. У Полтаві пройшов дводенний форум «Практичне застосування норм Закону про управління відходами». *ЕкоСистема* : веб-сайт. URL: <https://eco.gov.ua/news/u-poltavi-proishov-dvodennyi-forum-praktychne-zastosuvannia-norm-zakonu-pro-upravlinnia-vidkhodamy> (дата звернення: 11.11.2025).
20. За підтримки Мінвідновлення в Полтавській області відкрито підприємство для управління побутовими відходами. *Міністерство розвитку громад та територій України* : веб-сайт. URL: <https://mindev.gov.ua/news/34328-za-pidtrimki-minvidnovlennia-v-poltavskii-oblasti-vidkrito-pidprijemstvo-dlia-upravlinnia-pobutovimi-vidxodam> (дата звернення: 11.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025